

Sverige: Socialistiskt ingenjörsskap i familjepolitiken

(Anm.: fotnoter är utelämnade i texten – vänligen se den engelska originaltexten för korrekt hänvisning till fotnoter)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING FÖR KAPITLET

SVERIGE: SOCIALISTISKT INGENJÖRSSKAP I FAMILJEPOLITIKEN	1
1. NUVARANDE SITUATION.....	2
FAMILJESTRUKTUR	2
GIFTERMÅL	2
FERTILITETSTRENDER	2
FÖDSLAR UTOM ÄKTENSKAPET	2
ENSAMMA FÖRÄLDRAR.....	2
SKILSMÄSSA SOM EN SPRÅNGBRÄDA	3
SAMMANBOENDE SOM EN SPRÅNGBRÄDA.....	3
2. HISTORISK BAKGRUND	3
ÖKA NATIVITETEN	5
ATT IMPORTERA REVOLUTIONEN.....	5
SOCIAL INGENJÖRSKONST: FEMINISTPARADISET.....	6
ALLA I ARBETE.....	6
ALLA PÅ DAGHEM	7
FÖRMÅNSSYSTEMET	8
FÖRÄLDRALEDIGHET	8
DUBBEL INKOMST FÖR ENSAMMA MÖDRAR?	9
HUR MYCKET KOSTAR DET?	9
3. HAR POLITIKEN FUNGERAT ?	10
HAR SVERIGE LÖST PROBLEMET MED ”DEN ENSAMMA FÖRÄLDERN”?	10
FATTIGDOMENS TILLVÄXT.....	10
MINSKANDE ANSTÄLLNINGAR.....	11
FIKTIONEN AV SJÄLVTILLRÄCKLIGHET	11
ÖKANDE VÄLFÄRDSBEROENDE.....	12
SKILSMÄSSA ÄR OFÖRMÅNLIGT – TILL OCH MED I SVERIGE	12
MÄN OCKSÅ?	12
MINDRE VÄLSTÅND	13
BARN TILL ENSAMMA FÖRÄLDRAR I SVERIGE	13
LÅNGTIDSEFFEKTER	14
JÄMSTÄLLDHET FÖR KVINNOR?.....	14
ARBETSKRAFTEN - EN POTEKIN-KULISS	15
SUPER KIDS?	16
SLUTET PÅ KÖNEN?.....	17
OJÄMLIKHETER	17
4. VARFÖR FRAMHÅLLS SVERIGE SOM MODELL?.....	18
5 FOTNOTER	19

1. Nuvarande situation

Huvuddragen i familjebildningen i Sverige under de senaste decennierna är:

Minskande antal giftermål, flera skilsmässor och ökat sammanboende;

De första förhållandena bildas vid allt yngre åldrar;

En ökning i antalet människor som lever ensamma;

En stadig ökning i antalet enföräldersfamiljer;

Sekvenser av giftermål och sammanboende är vanliga och ökande;

Andelen födslar utanför äktenskapet stiger snabbt och förblir högst inom EU;

Fruksamhetsnivåer varierar starkt som ett resultat av nativitetspåverkande politik;

Självordsnivån är bland de högsta inom EU, överträffat endast av Finland.

Familjestruktur

Familjen med ett gift par och med ett eller två barn är den vanligaste familjetypen i Sverige. ----

Emellertid levde 24 procent av barn födda i Sverige under 1960-talet och omkring 29 procent av de födda under mellan 1970-76 vid 16 års ålder inte längre med båda sina biologiska föräldrar.

Att bo ensam har ökat: under 1995 bodde 21 procent av människor mellan 16-74 år ensamma.----

Giftermål

Ökningen av ogifta par bidrar till ”partnerskapsrörligheten” i Sverige, som annorstädes. Dessa varar vanligen en kortare tid (kortare än vad som var fallet för några år sedan) och följs ofta av successiva förhållanden. Svenskarna har den högsta andelen kvinnor mellan 35-39 år, som har haft tre eller flera sambo -”partnerskap”.

--- Emellertid innebär tiden mellan förhållandena, att fler människor lever utan förhållanden i det långa loppet. Sammanboende varar emellertid längre än i England. Sammanboende som ledde till giftermål, hade en varaktighet av 48 månader, jämfört med 17 i England.

Förre lågstatus-män är gifta och fler är utan familjeliv.

Fertilitetstrender

Under 1930-talet föll fertiliteten i Sverige till 1,7 barn per kvinna

Födslar utom äktenskapet

Sverige hade redan vid slutet av 1800-talet en hög nivå för andelen födslar utanför äktenskapet (tio procent) jämfört med andra europeiska länder, delvis på grund av att det fanns ett överskott på kvinnor, eftersom män emigrerade, och en hög ålder vid inträde i äktenskap, eftersom unga väntade på att få arva jord.

Ensamma föräldrar

Sverige hade år 1979 en av de högsta andelarna ensamma mödrar i Europa. Ökningen var högre än i England under 1990-talet

.....

Skilsmässa som en språngbräda

På det hela taget är antalet individer som upplever familjesplittring (från alla källor) årligen 140 – 150 000 vuxna och barn.

En faktor i skilsmässostatistiken är arbetslöshet: som annorstädes förväntar sig kvinnor, att männen är huvudinkomsttagaren och förkastar män, som inte kan erbjuda tillräckligt finansiellt stöd.

Sammanboende som en språngbräda

Som annorstädes, på grund av att sammanboende har en högre upplösningsrisk jämfört med giftermål och eftersom sammanboende har blivit ett vanligt sätt att leva, blir detta en ledande orsak bakom ökningen i ensamma föräldraskap. ----

I motsats till föreställningar om Sverige i England, har sammanboende inte blivit likvärda med äktenskap vad avser deras längd och stabilitet.

2. Historisk bakgrund

Dessa trender visar en bild av ökande social fragmentering. Icke desto mindre har Sverige i Europa ett rykte för att vara upplyst och progressivt. En myt är, att Sverige är ett levande bevis på att sammanboende är lika hållbart som giftermål. Ett annat är, att svensk erfarenhet skulle visa, att ensamma föräldrar och deras barn till sina resultat är mer än jämbördiga med tvåföräldersfamiljer och deras barn, så länge de får lämpligt stöd. Sverige skulle "bevisa" att småbarn utvecklas bättre, när de vistas på daghem, än när de fostras av mödrar i hemmen, och så vidare. Politiska analytiker vänder sig till Sverige som ett välkänt exempel på modern familjepolitik, ett system som erkänner, att sociala transformeringar har blivit nödvändiga genom målet jämställdhet mellan könen och den kompletta industrialiseringen av socialt liv ... den senaste modellen för ett system med daghem, progressiv skolning, betald föräldraledighet ... som förenar behovet av mänsklig reproduktion med förändringen mot könens jämställdhet. Den svenska välfärdsstaten är en modell att eftersträva. Den aktuella trenden är, att klassificera välfärd/skatte- eller familjepolitik på ett sådant sätt, att idealet med dubbelarbetande familjer, som delar hushållsgöromål, på ett fördelaktigt sätt kan jämföras med skräckbilden av den familj, där inkomsten bara tjänas av en manlig inkomsttagare och som har stark rollfördelning. Politik, som inte syftar till att ytterligare utveckla den första familjetypen, ses som om den i stället går ut på, att underordna kvinnan i den senare familjetypen ("kvinnofälla" öa). Den enda upplysta politiken har blivit den, som ger kvinnor lika tillträde till arbeten på arbetsmarknaden, ekonomiskt oberoende och subventionerad, bra barnomsorgsservice så, att de aldrig behöver välja mellan arbete och barn. Detta synsätt förs fram av svenska socialforskare (likaväl som politik-utformare), som "har tänkt ut flera olika jämförelsesätt för välfärdsstater, vilka alltid placerar den moderna, nordiska välfärdsstaten på toppen i jämförelsen, såsom varande den bäst fungerande modellen". De kräver, att denna modell också måste exporteras överallt, och den har länge favoriserats av engelska, etablerade feminister, i och utanför regeringen.

År 1996 beklagade sig Allan Larsson, generaldirektör i DG V, generaldirektoratet ansvarigt för arbetsfrågor, industriella relationer och sociala angelägenheter, i Europakommission, över att kvinnors arbetsandel inom EU fortfarande var lägre än mäns. Han insisterade, att tiden för den manlige familjeförsörjaren var slut, och avfärdade det "gamla sociala kontraktet" som hade en uppdelning av ansvaret mellan makarna, som varande "inte giltigt längre". Faktiskt krävde han, att den "traditionella" könsuppdelningen av arbetskraft måste göras olaglig, och att den svenska modellen skulle utökas till hela Europa, oavsett vad man önskade om det.

Sverige har förts fram som det främsta exemplet på den "maximala välfärdsstaten". Dess projekt mål är att "rätta till människors liv genom att definiera innehållet i det goda livet och kontrollera de institutionella instrument som leder dit". Det finns till och med en officiell lista på namn från vilken bebisar bör namnges. Rättfärdigandet för sådan, långtgående påverkan och försök till att forma människors

grundläggande val i livet vilar på antagandet, att någon vet bättre än de berörda enskilda människorna, vad det goda livet är och hur det kan uppnås. Inte minst har detta inneburit en fullständig politisk kontroll över familjelivet, där Sverige har gjort det mest fullständigt samordnade försöket i historien, att konstruera fram kvinnors frihet från ansvar för barnavård och avskaffandet av den traditionella familjen genom ekonomisk styrning, socialt tryck och massiv allmän omskolning.

1968 blev Sverige det första landet i världen med att införa en politik, som gick ut på att uppnå jämlikhet mellan könen genom att ändra såväl mäns som kvinnors roller. I ett uttalande till Förenta Nationerna det året, deklarerade den svenska regeringen, att det inte var tillräckligt att garantera kvinnor sina rättigheter. All lagstiftning och all socialpolitik måste understödja ett skifte, från mannen-familjeförsörjaren och kvinnan-hemarbeterskan, till ett samhälle av oberoende individer och av partnerskap, inom vilka alla arbetsuppgifter delades.

I det nya århundradet har omskapandet av könen förenats med försöket att jämställa "sexualiteter". Böcker och andra media, som säljs till svenska skolor och som innehåller "otillfredsställande eller diskriminerande stycken rörande homosexualitet eller bisexualitet" skall förpassas till bålet. I detta syfte utövar skolöverstyrelsen en omfattande översyn över alla skolor, för att bestämma hur skolledare väljer och använder skolböcker. Skolor är nu "befogade" att "integrera könsjämlikhet och ämnen runt sexuell orientering i verksamhet och vardagsgöromål". Eftersom varje kritik eller motstånd mot en fullständig normalisering av homosexualitet i det tysta är definierat som psykiskt onormalt, menar man, att forskning skall fokusera på hur "normer och attityder gör homofobi möjlig" även i fall att det inte finns "någon statistik eller ingående studier som kan slå ner på diskriminering på grund av sexuell orientering". Detta innebär, att sådant som kan anses som sårande uttalanden om homosexualitet eller homosexuella, kan innebära fängelsestraff.

I Sverige finns en lång tradition av stark centralstyrning och minimalt medborgardeltagande.

Det finns traditionellt inga större maktgrupper som kan balansera statsmakten, varför den svenska statens makt och styrning över sina medborgare inte har något motstycke i Västeuropa. Detta är grunden för statens expansion och dess ambition att införa ett kollektivistiskt synsätt, som kräver stark institutionell enhetlighet och individens underkastelse för samhällets bästa intressen, så som de formuleras av en elit av experter, som anses ha överlägset kunnande, om hur folket bäst skall leva.

Sverige tog snabbt till sig 1900-talets kollektivistiska idéer om styrning av "expert"-eliter, som innehade en överlägsen kunskap om hur människor bäst skulle leva.

Till detta var den "mogna industrialism" som slog rot i tidigt 1900-tal en "paradoxal och synnerligen instabil kombination av marknad och kommandoekonomi". År 1870 var tre fjärdedelar av befolkningen sysselsatt inom fiske, jord- och skogsbruk, och endast nio procent inom industri (i England fanns 45 procent av arbetskraften inom industrin vid denna tid). Sverige hade inte kol, men byggde ut vattenkraft, vilket ledde till en mycket snabb ekonomisk tillväxt. De "stora fabrikerne med massproduktion var veritabla plan- och kommandoekonomier i miniatyr. Deras organisationsprinciper var starkt hierarkiska och deras "top-down" orderkedja lika tydlig som i militära organisationer". Rationaliteten i storindustrin inspirerade det "sociala löpande band" som avfärdades i USA, men favoriserades i Tyskland, Sovjetunionen och Sverige, eller i länder med mera korporativistiska och hierarkiska traditioner. Den svenska välfärdsstaten skulle utvecklas efter riktlinjer, som återskapade de principer om centralisering och standardisering, som rådde inom den massproducerande industrin, den lyckliga fabriken, eller ett styr- och regler-Utopia.

Som med demokratin, kom Sverige sent med många utvecklingslinjer inom könsjämlikhet och familjelagstiftning. "Modernisering" innebar en fortsatt förlängning av de två reformfaser, som annorstädes inträffade mellan 1880 och 1900 och sedan mellan 1960 och 1975, med Sverige kommande långt senare med vissa åtgärder, och mycket tidigare med andra. Till 1920 hade gifta kvinnor inte kontroll över sina inkomster, som tillhörde mannen. Till 1909 fanns inga borgerliga äktenskap. Men illegitimitet

som ett juridiskt begrepp, avskaffades 1917, inte av radikalism, utan på grund av det sätt på vilket stigmatisering lades ovanpå problemen runt barn födda utanför äktenskapet, och deras mödrar. Liberal skilsmässolagstiftning infördes under 1920-talet och utökades år 1974. Homosexualitet blev avkriminaliserad år 1944, Obligatorisk sexualundervisning infördes i skolorna år 1956.

Öka nativiteten

Drivkraften bakom familjepolitiska åtgärder fram till 1960-talet var att upprätthålla befolkningmängden efter år av emigration och låga födelsetal.

I Alva och Gunnar Myrdal's bok 1934, *Kris i befolkningsfrågan*, argumenterade de, att något måste göras för att ekonomiskt jämställa familjer med barn med sådana utan.

Myrdals vände befolkningsfrågan mot socialistiska mål. De var själva sinnebilden av den kollektivistiska sociale ingenjören, för vilken det existerande sociala livet bara var det ologiska resultatet av olika mänskliga val.

Myrdals uppmanande till modernisering genom frivilligt föräldraskap, sexualutbildning och födelsekontroll kopplade till det feministiska temat kvinnors fulla engagemang på arbetsmarknaden. Både Alva och Gunnar Myrdal såg befolkningsfrågan som hävstången för socialiseringen av Sverige. Endast sex skulle lämnas fritt till individen, med hoppet, att detta skulle resultera i tillräckligt många barn för det socialistiska samhället.

Att importera revolutionen

Före övriga västländer, lades doktrinen för sexuell frigörelse och jämställdhet mellan könen ut av samma gruppering av feminister, som påverkade det tidiga Sovjetunionens program för sexuell frigörelse. Bostadskvarteren var inte byggda för kvinnors arbete och frihet från tråkiga hushållsgöromål. Med beundran för Le Corbusier's "boendemaskin", önskade Myrdals och andra politik-utformare "kollektivhus" för den "nya folket", med kvinnan i yrkesarbete och barnen i daghem, under socialarbetares och utbildares överinseende. Västerlandets samhällsdilemma skulle lösas på Friedrich Engels' sätt, genom utvecklandet av mera "effektiva" former av barnomsorg bättre anpassade till industriåldern. Daghem och sommarläger skulle bli billigare än att stödja den antikverade och svårpassade familjen, i vilken barnen var utsatt för en psykiskt skadlig atmosfär. Föräldrars individualistiska önskan efter frihet att fostra sina barn var ohälsosam.

Med sådana omständigheter, skulle kvinnor föda fler barn. Om det inte funnes tillräckligt med arbeten, skulle offentliga arbeten, ekonomisk planering och en växande ekonomi skapa tillräckligt mycket för alla. Ingenjörskonsten gällde byggandet av ett samhälle, där tillgångar ägdes tillsammans, arbetet delades, maten lagades gemensamt, och barnen uppfostrades tillsammans. På så sätt, skulle män och kvinnor "bli jämlika och oberoende, och sexuell moral ... inte definieras av legala normer". "Målet var att bryta de band, som privat egendom och traditionella familjeband lade på individens utveckling i ett fritt samhälle". Kollektiv hushållning var "inte bara en bekvämlighet för kvinnor, utan en del av en struktur som var nödvändig för att skapa socialistiska relationer."

Vidare, genom att minska samvarotiden i hemmen, skulle föräldrarnas inflytande över sina barns utveckling elimineras.

För reformatörerna innebar en rationell tilldelning av resurser inte ekonomiska bidrag utan mer av natura, av "social konsumtion". I annat fall skulle familjebidrag adderas till familjebudgeten i stället för att läggas direkt på barnen. Samhället måste ta på sig den största delen av barnstödet, finansierat av skatter på hela befolkningen, och dela ut fria måltider, fri sjukvård, kläder, barnavård, "moderna, hygieniska möbler" osv. Sådana kollektiviseringsprogram skulle visa sig billigare, effektivare och lämpligare för att fylla behoven än individuella val. Och de skulle innebära social förändring genom avskaffandet av självständiga handlingar. Vanligt folk saknade känsla för vad som var bra för dem. Konsumtionen, den sista ekonomiska funktionen som kvarstod för familjen, måste socialiseras.

Makarna Myrdal dominerade den politiska och sociala debatten under mellankrigstiden till den grad, att man kallade samlag för "att myrdala" och en soffla en "myrdalbädd". Men reformprogrammet, med daghem för barnen, gick utöver gränserna för socialdemokratisk politik och opinion under 1930- och 40-talen. Realiserade familjepolitiska reformer inkluderade fri mödravård i offentliga kliniker, hyresbidrag enligt familjestorlek, skatteavdrag för barn, lån till nygifta och arbetskydd för mödrar. Under 1948 infördes allmänna barnbidrag för att ersätta skatteavdrag för barn.

Välfärdsstaten sågs som ett instrument för jämlikhet, mer än bara en inrättning för att lätta bördan under olika perioder i livscykel.

Social ingenjörskonst: feministparadiset

Under 1960-talet föreföll målet, att uppnå en verklig fördelning av välstånd, eller åtminstone en minskning av inkomstskillnader genom full sysselsättning och åtgärder för icke-arbetande medlemmar i samhället, än längre bort. Ojämlikheterna hade ökat. Möjligheter till avancemang gick till dem som redan hade möjligheter, under det att stöd, lån och skatteavdrag till företag ökade välståndsgapet. Offer för en "nyfattigdom" var främst de med barn, och särskilt ensamma föräldrar, storfamiljer och invandare. Det som "återdistribuerades" tillbaka till föräldrar var litet, jämfört med vad de betalade i skatt för att finansiera förmåner och service (plus administrationskostnaderna) som gick främst till andra – särskilt pensionärerna. 1958 hade pensionärer en högre inkomst än medlemmar i familjer med beroende barn.

Debatten om jämlikhet förenades med en återuppstådd könsdebatt, dominerad av progressiva sociologer och psykologer. Vid det här laget, var "socialt föräldraskap" en definitiv förutsättning för en frigjord sexualitet, som ju var oförenlig med barnalstring baserat på äktenskap. Med reformivrarna upptagna av klass och könslighet, var målet ett samhälle, där individer, oavsett kön, giftermål eller föräldraskap, aldrig var beroende av någon annan, och i kontinuerligt heltidsarbete oavsett äktenskaps- eller föräldrastatus. Erlanderrapporten, som antogs av socialdemokraterna 1964 och som stöddes av kommunister och folkpartister, krävde att statens makt över näringsliv och utbildning skulle användas för att eliminera könsdiskriminering och könsbestämda yrkesval och för att sätta upp barnomsorg. I jämförelse, förlängde ansträngningar för att minska konflikten mellan arbete och familj endast inställningen, att kvinnors arbete var i hemmet och med barnens vård. Det skulle inte finnas någon "rätt att välja" mellan hem och karriär under någon del av livet, och män och kvinnor måste ovillkorligt ha samma skyldigheter. Folk visste inte vad de ville; de var bara "kulturellt predisponerade" och stelnade i en förlamande form.

Med målen lika försörjning och likhet i möjligheter, uppnådd genom nerbrytning av hemarbetets uppdelning efter kön, och lika möjligheter och åtgärds politik utanför hemmet, fick det socialdemokratiska kvinnoförbundet dessa mål intagna i partiets "jämställdhetsprogram" som antogs 1969. Detta genom ett trixigt förfarande, och denna politik blev aldrig egentligen debatterad offentligt. Programmet presenterades som ett som innehöll någonting för alla, så dess omfattning för kvinnor, eller den sociala omformningen av de nya kvinnorna, förblev i det stora hela fördolt.

Alla i arbete

Minskning av fattigdom eftersträvades genom lönepolitiken, i samband med strävan efter full sysselsättning. Det var inte fråga om den "levnadslöne"-politik som bedrevs av regeringar och fackföreningar i engelsktalande länder från mitten av 1800-talet till mitten av 1900-talet – målet att säkerställa att manliga inkomsttagare skulle ha en tillräcklig inkomst för att försörja en mindre familj med en enkel, men tillräcklig levnadsstandard. I stället, med målet att ha alla föräldrar i arbete, måste det vara fråga om lika lön och lika yrkes- och familjearbetsmönster för båda könen. Parat med målet att reducera könsskillnader, fanns målet att utjämna inkomsterna mellan familjetyper. Detta var i sig själv en del i att säkerställa jämlikhet över klassgränserna. Brist på arbetskraft dikterade alla kvinnor till yrkesarbete för att undvika att behöva ta till immigration, med dess vanliga sociala problem. (Andra länder, som England och Tyskland, importerade arbetskraft från mindre utvecklade länder.)

För att uppnå dessa resultat, behandlades gifta och ogifta par lika med avseende på beskattning, bostadsbidrag och barnförmåner. Individuell beskattning av makar ersatte sambeskattningen år 1971. Principen om utjämning beskattning av familjen – att inkomsten beskattades i proportion till antalet

personer beroende av den – avskaffades med motivet, att ingen skulle vara beroende av någon annan, och barnen skulle föredragsvis uppfostras av staten.

”Socialdemokraterna offrade en av sina högtidligaste principer... i syftet att tvinga en skatt på den hemarbetandes arbete och för att driva alla mödrar ut på arbetsmarknaden”. Som en tilläggsbesträffning för inbördes stöd, fick en familj, med bara en inkomsttagare, lägre bostadsbidrag än en med samma nettoinkomst intjänad av två. Bostadsbidrag betalas per person. Sedan 1995, är en ”partner” utan inkomst inte berättigad till bostadsbidrag, varför paret kommer att ha en inkomstbegränsning under hälften av den som tillåts en ensam förälder.

Med mycket hög progressiv beskattning, blev det omöjligt (som avsett) att leva på en lön, och mer ekonomiskt lönsamt för kvinnan att arbeta, än för mannen att arbeta övertid eller skaffa ytterligare avlönat arbete. Den resulterande höga graden av kvinnors yrkesarbete har tolkats som ett utslag för, att kvinnor föredrar betalt yrkesarbete och finansiellt oberoende framför arbete i familjen och beroendet av en make.

Alla på daghem

För att sätta ytterligare press på båda föräldrarna att arbeta utanför hemmet, blev subventionerade daghem den huvudsakliga formen för ”hjälp” till familjer. Staten tog på sig, och socialiserade, många familjefunktioner och mycket familjeansvar till en grad okänd utanför sovjetblocket. Detta innefattade inte minst uppfostran av barnen i daghem (idealet) eller hos dagmammor. Att befria världen från könsroller var inte enbart ett uppfostringsarbete, utan innebar också en påverkan på personlighetsutveckling och attityder. Under antaganden av hur oerhört viktigt tidiga erfarenheter är, gav daghemsfostran möjligheter att bekämpa tidiga skillnader i köns personligheter under det att föräldrarna var upptagna av sitt yrkesarbete.

Föräldraskap skildes från äktenskap, och ordet ”vårdnadshavare” infördes, för att beteckna den person, som är närmast ansvarig för ett barn. Dessa vårdnadshavare agerar för staten, som ”inte bara är tillsynsmyndighet utan också det organ, som skapar de villkor under, vilka mödrar och fäder fungerar som föräldrar”. En aspekt på integrationen av yrkesarbete och föräldraskap är, att föräldrars arbete med barnutveckling och utbildning, måste delas med betalda proffs. Proffsen gör sitt arbete som betalt yrkesarbete, vilket betyder att reglerna för deras yrkesorganisationer och fackföreningar sätter vissa gränser för föräldrarnas inflytande. Under det att föräldrar förväntas gå till möten på daghemmet ”för att informeras om situationen och planeringen i daghemmet och för barnen... förväntas föräldrar normalt inte blanda sig i I skolan finns ännu mindre möjligheter att influera det sätt på vilket barnen tas om hand och utbildas. På det hela taget är det fråga om en förlust av föräldrars kontroll över barnets utveckling”.

Det allmänna barnomsorgssystemet, infört under 1960-talet, täcker omkring 50 procent av barn upp till sex år (skolan börjar vid sju års ålder), och omkring en tredjedel av barn under tre år tas om hand i kommunala daghem eller av avlönade dagbarnvårdare. Avgifter för daghem är kraftigt subventionerad och uppgår till cirka 10-15 procent av verkliga kostnader. Avgifterna sätts olika i respektive kommun. En plats i ett daghem kostade omkring två tredjedelar av en medelbruttolön vid mitten av 1980-talet. Ensamma föräldrar har i allmänhet företräde till en plats, också om de inte arbetar, och med nersatta avgifter. Andelen barn i kommunala daghem är högre för ensam- än för tvåföräldrafamiljer. Under 1990-talet fanns nära hälften av barn med två föräldrar i kommunala daghem, jämfört med tre fjärdedelar av barn till ensamföräldrar.

Dagbarnvårdare måste ha hand om minst fyra barn heltid, eller åtta till tio stycken deltid, för att få sin lön. Ett skäl till, att så många barn fortfarande lämnas till dagbarnvårdare är, att många kommuner bara tillåter barn på heltid i daghemmen, eftersom daghemsplatser är alltför kostsamma att bara utnyttjas deltid. Ett annat skäl är behovet av att nå målet med daghemstillgång, vilket har inneburit att man registrerat icke officiella, eller ”svarta dagmammor” som betalda dagbarnvårdare (många är kvinnor som försöker finansiera vården av sina egna barn genom att ta in andra föräldrars barn till sänkta priser). De lokala myndigheterna anställer modern genom att sätta in en subvention i systemet, vilket hjälper henne att betala sina skatter under det att hon är hemma. Olikt daghemmen, behöver dagbarnvårdare bara uppfylla minimistandarder för att godkännas.

Det har förekommit konflikter mellan lokala myndigheter och centralregeringen rörande utbyggnad av institutionell barnomsorg, och i några kommuner hade ensammodrar under 1990-talet endast företräde om de var yrkesarbetande. Tillgängligheten på "socialiserad" barnomsorg har varit fläckvis jämfört med både ambitioner och uttalanden, inte minst beroende på att den visade sig vara det otänkbart mest dyra och ineffektiva sättet att se efter barnen. Nödvändiga resurser, inte minst i form av utbildad personal, fanns helt enkelt inte. Trots att barnomsorg blev den största enskilda posten i många kommunala budgetar under 1970-talet, och byggandet och personalanskaffningen till ett nätverk av barnomsorgsanläggningar fortsatte kraftiga (antalet daghemsplatser ökade tiofalt mellan 1970 och 1980), så ändrades tidplanen för nationell täckning av alla förskolebarn oupphörligt.

Det finns motstånd mot att barnavård tagits ifrån icke anställda föräldrar, eftersom detta står i strid med FN's konvention om Barnets Rättigheter. Det anses diskriminerande, att barn förnekas något så fundamentalt för sin utveckling och frihet som barnavård enbart på grund av deras föräldrars "status på arbetsmarknaden".

Förmånssystemet

Förmåner i "natura", eller som "social konsumtion" hellre än i kontanter innebar social transformering genom att möjligheten till oberoende handlingar och val avlägsnades. Ansökningar om att kunna hantera barnfattigdom genom att betala kommunalt familjestöd (en tradition i den tyska och skandinaviska världen) till "missgynnade" familjer (dvs de som inte hade en arbetande moder), vilket till en del skulle kompensera för de barnomsorgssubventioner familjer hade betalat för, men inte använde, tilläts inte.

Ett strikt krav på "arbetstillgänglighet" har ställts på icke arbetande, utan hänsyn för ensammodrar eller någons ansvar för barnavård. (I England är arbetskraven relativt milda, så ensammodrar behöver inte arbeta förrän det yngsta barnet har fyllt 16). I Sverige, är det taget hänsyn till föräldraskap i sysselsättningsprogrammet, men det är för ett avbrott i en karriär. Arbete är inte tänkt behöva anpassas till och runt en familj. I stället är bidrag utformade för yrkesarbetande familjer.

Allmänna transfereringar är starkt inkomstutjämnande, och mycken service är kraftigt subventionerad eller gratis. Överföringar och försäkringssystem är i allmänhet universella. Olikt andra välfärdsfördelande regimer, verkliga eller med ambitioner, har politiken undvikit att undersöka tillgångar, eller inte koncentrerat på detta. De fåtal tillgångstestade förmåner som finns, t ex bostadsbidrag och socialbidrag, har inte varit särskilt viktiga i välfärdssystemet, och olikt annorstädes, har de inte så stor betydelse för tillgången på arbetskraft. Det finns ett allmänt barnbidrag med ett tillägg för det andra barnet. Barnbidragen har något så när hållit jämna steg med priserna, och innebär ett tillägg om ca fem procent av en industriarbetarlön per barn. Under 1996 reducerades beloppet, under 1997 justerades åter nivån för familjebidrag och tillägget för det andra barnet. I skrivande stund, är familjestödet €105 i månaden, med €28 tillägg för det tredje barnet, €84 för det fjärde och €105 för varje följande barn.

Emellertid uppgår betalningar i natura, och särskilt inkomstersättning under moderskaps/föräldraledighet till mer än 65 procent av alla familjeförmåner i länder som Danmark och Sverige. Familjeförmåner i kontanter uppgår till enbart 30 procent av alla barn/familjeförmåner, jämfört med väl över 50 procent i Italien och England.

Föräldraledighet

Föräldraledighetsprogram introducerades 1974. 1989 blev föräldraledigheten 60 veckor.... Under 1970-talet, hade en kvinna bara rätt till en andra föräldraledighet utan att återvända till sitt arbete om intervallet mellan födslarna inte översteg 12 månader... Med perioden utsträckt till 30 månader, kunde många föräldrar ha två eller tre barn rimligt nära varann för att ha fördel av alla förmåner och lätt förbli med betald ledighet under fem år eller längre.

Eftersom behållningen efter skatt inte tillåter en förälder att arbeta hemma med barnen, är familjens ekonomi mycket beroende på att kvinnan har ett betalt arbete – försäkringspengarna från föräldraledigheten är tänkt att ersätta den förlorade inkomsten av betalt arbete, inte för att ha barn, som måste vårdas.

Under 1995, öronmärktes en månad av föräldraledigheten för pappan, eftersom mödrar använde de flesta dagarna (90 procent eller mer under 1993-96). Trots all propaganda och diverse påtryckningar, tar män normalt inte föräldraledighet, och rollomvändning är mycket sällsynt.... Den nya regeln hade liten betydelse. Vid slutet av 1990-talet, tog fäder ut enbart 11 procent av ledighetsdagarna, och hälften tog inte ut några alls. De flesta män som tog ut dem, arbetade i den offentliga sektorn och hade hustru i hög-status yrken. Trots all entusiasm för svensk rollomvändning i brittisk press, är denna inte en realitet ens i Sverige, bara retorik. Arbetsmiljön är fientlig mot att anställda i nyckelpositioner, eller med särskilda färdigheter, tar så mycket ledighet.

Dubbel inkomst för ensammodrar?

Ett problem med dessa arrangemang är att lika lön och anställning för män och kvinnor resulterar i en levnadsstandard baserad på dubbla inkomster. Detta motarbetar målet att utjämna förhållandena för en- och tvåföräldersfamiljer – eftersom ensammodrar endast har en inkomst. Så staten erbjuder ett ”bidragsförskott” för ensammodrar, betalat av Försäkringskassan, som försöker ta tillbaka en del av det utbetalda beloppet från den frånvarande föräldern. Staten återvinner omkring en tredjedel av utläggen från fäder, vilket blev ett debattämne under 1990-talet.

Att ge ensammodrar dubbla inkomster betyder, att par med endast en lön får det sämre än ensammodrar. Med två barn och medelinkomst, hade en ensamförälder i Sverige 1996 det 35 procent bättre ställt än ett eninkomstpar med medelinkomst. På en lön motsvarande hälften av en medellön, skulle den ensamme föräldern ha 92 procent av parets nettoinkomst.

Hur mycket kostar det?

För att staten skall kunna erbjuda social service, som annars skulle ha skapats privat inom familjen, måste många vanliga, personliga vardagstjänster uppskattas i ekonomiska termer, skatter tas ut för att finansiera dem, och komplexa regler och villkor införs för att begränsa icke önskade sidoeffekter. År 1960, var ”verkliga sociala utgifter” i Sverige omkring 16 procent av BNP, strax över medeltalet i OECD-länderna. År 1981 utgjorde ”verkliga sociala utgifter” nästan 34 procent av BNP, under värdena för endast Belgien och Holland. Under åren 1975-1981, ökade utgifterna för sociala åtaganden fyra gånger snabbare än ekonomin i sin helhet, och två gånger så snabbt som för medeltalet inom OECD under den perioden.....

I slutet av 1970-talet, betalade en yrkesarbetare i medeltal 50 procent av sin medelinkomst i skatt – vilket gick ner till över 40 procent i slutet av 1980-talet (34.2 procent under 2000/2001 vid medellön och 42.6 vid två gånger medellönen). Arbetsgivare betalar fortfarande uppåt 40 procent i löneskatt för social välfärd. Svensk skattenivå har körts om av Danmark, Tyskland, Belgien och Holland under 2000-talet (om arbetsgivarens sociala skyldigheter inte räknas in). I praktiken är det bara en begränsad del av vad som betalas i skatt som fördelas mellan olika grupper; ”största delen går i verkligheten in i en karusell som förvandlar våra pengar till politisk makt över oss själva”. År 1990 upptog den offentliga sektorn 37 procent av arbetskraften – mer än tillverkningsindustrin (20 procent). På samma sätt sjönk antalet hemarbetande i Danmark med 579 000 mellan 1960 och 1982, medan antalet anställda i den offentliga sektorn växte med 532 000, med den största tillväxten i barnomsorg, äldreomsorg, sjukvård och skolor.

Det svenska systemet har karakteriserats som ett system, där den privata sektorn upprätthåller nominell kontroll över sitt kapital och sin arbetskraft, men vinsten på produktionsfaktorerna är så kraftigt begränsad av regelverk, direktiv och skatter, att staten, eller den offentliga sektorn, när allt kommer omkring effektivt kontrollerar dem.

Det är alltså fråga om en ”skenform av blandekonomi”, som traditionellt har associerats med fascistiska regimer. Denna typ av ”gelenkte Wirtschaft” (förenad) ekonomi, är populär hos politiker och byråkrater, eftersom alla sektorer i samhället tvingas att hålla sig på god fot med staten och dess funktionärer, om de vill vara kvar i affärsvärlden. Sådana ”tredje vägen”-ekonomier verkar kunna generera god tillväxt under de första åren, eftersom BNP:n förstärks av en komponent för offentliga utgifter. Dessa ekonomier saktar till slut ner och upphör, allteftersom investerare blir medvetna om, på vilket sätt deras vinster

exproprieras. Alla regler och kontroller skapar ineffektivitet som, i sin tur, leder till flera kontroller, ända tills det att en punkt är nådd, när avreglering blir en nödvändighet, för att systemet skall kunna överleva.

En ständig ursäkt för att fösa alla kvinnor in i arbetskraften och i mera produktivt arbete än barnavård är, att detta kommer att göra alla rikare: ”Till den grad att kvinnligt deltagande kvarstår på lägre nivåer på grund av marknadsbrister och politisk snedvridning (sic), att ta bort dessa skulle kunna leda till högre nivåer av välfärd. I Sverige ökade den disponibla inkomsten mellan mitten av 1970-talet och mitten av 1990-talet med omkring 18 procent, beräknat på konsumtionsenhet efter skatter och transfereringar. Största delen av ökningen är hänförlig till den ungefär lika stora ökningen i anställningar bland kvinnor med ökande inkomster koncentrerade till gemensamma hushåll, särskilt medelålders (30-64 år) och barnlösa hushåll. Men det var bara en liten ökning i reala inkomster för anställda heltidsarbetande (tre procent). Människor har helt enkelt förmått att ställa mera arbetskraft till marknadens förfogande. De anstränger sig dubbelt och är förhindrade från att samarbeta för att utnyttja en arbetsfördelning eller specialisering. Om svenska kvinnor tar hand om andras barn mot att andra kvinnor tar hand om deras, hur mycket ökat utbyte kan komma av detta?

3. Har politiken fungerat ?

Har Sverige löst problemet med ”den ensamma föräldern”?

I England, liksom genomgående i den engelsktalande delen av världen, tenderar ensamma föräldrar, att vara starkt beroende av offentlig hjälp, att vara oproportionellt inaktiva ekonomiskt och att ha en hög andel under, på eller runt fattigdomströskeln. Det påstås ofta, att ensamma föräldrar skulle kunna vara självförsörjande, om de bara fick barnomsorg och arbete. Endast bristen på detta hindrar dem från att arbeta heltid, vilket de antas vara desperata att göra. Ja, somliga har till och med gått så långt som att hävda, att staten kunde tjäna på att erbjuda barnomsorg, som skulle få mödrar att inte behöva bidrag och kunna betala skatter i stället.

Sverige har gjort så gott som allt, som varje progressiv människa säger det skulle göra, för att fösa mödrar in i yrkesarbete, avskaffa fattigdomen för ensamföräldrar, befria dem från beroende av staten eller behovsprövade bidrag och att säkerställa lika utkomst för olika ”familjeformer”. Detta låter oss testa hypotesen, att det är giftermål och barn som gör kvinnor fattiga. Med detta synsätt riskerar inte ensamma föräldrar fattigdom, eftersom en person har alla föräldrafunktioner. I stället är det familjen och dess arbetsuppdelning, som är huvudorsaken till den höga fattigdomen bland ensamma mödrar. Deras olyckliga situation speglar och koncentrerar kvinnors svårigheter som en ekonomiskt förfördelad grupp jämförd med makar och fäder. Samhället skulle lätt kunna ordna med att bebisar kommer till en barnavårdande institution. Detta skulle befria kvinnor från deras vårdningsstraff (det vill säga, förlust av all inkomst medan de ser efter andra människor), och tillåta dem att ackumulera högre inkomster för sig själva.

Så, har då den svenska modellen levt upp till förväntningarna?

Fattigdomens tillväxt

Jämförd med deras situation på andra håll, är svensk politik för ensamma föräldrar lyckosam, eftersom deras fattigdomsgrad är låg. Under 1982-87, fanns det ingen märkbar skillnad mellan ensamma och parlevande mödrar vad det gäller tendenser till fattigdom. Vid den tiden levde 23 procent av barn i enförälderfamiljer i hem med mindre än 40 procent av den justerade medelinkomsten. Detta faller till två procent, när inkomster efter skatt och transfereringar jämförs. För barn i tvåföräldersfamiljer, är siffran 1,5 procent.

Emellertid har ett stort antal av svenska ensamma mödrars inkomster endast obetydligt över fattigdomslinjen. Under 1990-talet steg fattigdomsgraden för ensamma mödrar från fyra till tio procent. Fattigdomen har ökat för både ensamma och parlevande mödrar, men från 1988-91 och fram till 1995, var

ensamma mödrar oftare fattigare än parlevande mödrar. Deras situation hade försämrats efter sent 1980-tal, både relativt och absolut.

Under det att det fanns någon återhämtning vid slutet av århundradet, var fattigdomsgraden bland ensamma mödrar utan arbete fortfarande 34,2 procent år 2000 och 5,6 procent för dem som arbetade. För två-föräldersfamiljer, var graden 13,7 procent, där det inte fanns någon arbetande, och 1,6 procent där det var två arbetande, men en högre grad av 8,2 procent där det var en enda yrkesarbetande i familjen. Detta vittnar både om den besvärliga situationen för ensamma föräldrar på arbetsmarknaden och bristen på stöd till tvåföräldersfamiljen med bara en inkomst, jämfört med de stora subventioner, som går till ensamma arbetande föräldrar.

Minskande anställningar

Under 1979, var svenska, ensamma mödrar oftare anställda än parlevande mödrar : 83,5 respektive 79,3 procent. Under mitten av 1980-talet, var anställningsgraden 85 procent för båda grupperna. Det motsatta händer under 1990-talet. Under 1994 var ensamma mödrars deltagande på arbetsmarknaden 70 procent och för gifta och samboende kvinnor 79 procent.

En enhetlig struktur för löner och skatter, mer än välfärdsstatens negativa inflytande på arbete, sparande och investeringar via behovsprövade förmåner (som i England, Australien och Nya Zeeland), underminerar svenska kvinnors incitament att arbeta längre tid, att söka bättre jobb och investera i utbildning. Skandinavisk offentlig anställning erbjuder bra lön och trygghet, men lägger på en ökande skattebörd. Med höga nivåer av produktionstillväxt, kan systemet upprätthållas: när produktivitet eller privata investeringar går trögt, uppkommer allvarliga kostnadsproblem. Under mitten av 80-talet rådde i Sverige en sjunkande skattebetalningsförmåga kombinerad med ökade krav på tillskapande av offentliga arbeten och/eller inkomstuppehållande. Löneskillnaderna har vuxit sedan dess, och justeringar i förmånsrättigheter har siktat på att minska frånvaro och bristande incitament. Ersättningsnivåer för sjukdom, föräldraledighet och arbetslöshetsersättning har justerats och tilläggs pensionssystemet har reviderats. Pensionsgrundande år har utökats och förmåner är nu mera kopplade till insatserna.

Fiktionen av självförsörjande

Tendenser till minskande nivåer av arbetskraftsdeltagande, minskande disponibel inkomst, och känslighet för fattigdom likaväl som beroende av social välfärd, antyder att ensamma föräldrars position är besvärlig i Sverige, liksom annorstädes, och reser frågor om kapaciteten i svensk politik beträffande ensamma föräldrars möjlighet att bli självförsörjande, om inte välställda.

Att göra ensamma föräldrar "självförsörjande", eller ekonomiskt likställda med par, innebär att deras inkomster upprätthålls med oerhörda subventioner från staten. Par är positiva eller neutrala bidragsgivare till den offentliga kassan; ensamma föräldrar tar emot stora summor i transfereringar. Transfereringar säkerställer, att den justerade inkomsten för ensamma mödrar är approximativt 85-87 procent av motsvarande inkomst för sammanhållna tvåföräldersfamiljer. Om ingen inkomstfördelning gjordes, skulle den vara 55 procent vid samma arbetsmarknadsdeltagande. När allt kommer omkring, är justerad disponibel inkomst högre än inkomstfaktorn för ensamma mödrar, och väsentligt lägre för sammanhållna familjer med barn (som står för den stora transfereringen till ensamma mödrar). ----

Som arbetande, är ensamma föräldrar en av de första grupperna att negativt påverkas av neråtgående ekonomi, även om de har låg fattigdomsgrad i Sverige jämfört med andra länder. Nergången i deras tillgångar var märkbar vid slutet av 1980-talet, då deras position på arbetsmarknaden försämrades, och de måste utstå minskande reallöner och ökande barnomsorgskostnader, när barnomsorgsinstitutioner tvingades att dra ner på personal och höja avgifter. Detta hade en ökande effekt, eftersom förmåner i allmänhet grundas på arbetssituationen.

Ökande välfärdsberoende

Andelen hushåll, som är beroende av socialhjälp, tillfälligt eller för längre perioder, har ökat, särskilt för ensamma mödrar.

Under 1980-talet fanns det också en hög andel ensamstående, unga och ofta barnlösa människor bland dem som sökte socialhjälp, en situation som nu kommer också i England. Sverige har ett av de högsta värdena bland industrialiserade nationer för gapet mellan majoritetsbefolkningen och icke europeiska immigranter. Med sju procent, var fattigdomsandelens bland (icke åldriga) hushåll utan barn högre i Sverige än i England.

Skilsmässa är oförmånligt – till och med i Sverige

Skilsmässa är fortfarande oförmånlig för svenska kvinnor. De tjänar mindre än män, och med skalekonomins logik, innebär uppdelning av ett hushåll, att en ökning i den totala ekonomin är nödvändig för att upprätthålla den tidigare levnadsstandarden. Om det inte hade funnits välfärdsförmåner eller andra program, skulle frånskilda kvinnors inkomst ha varit endast två tredjedelar av människors i intakta familjer år 1990. Efter skilsmässan, bidrar män mindre till barnens och den förra makans försörjning. Situationen för svenska kvinnor utan barn är ännu värre efter skilsmässan än den är för mödrar, eftersom de inte kvalificerar sig för inkomsttransfereringar.

Lika mycket som ensamt föräldraskap fortfarande är oförmånligt i Sverige, så fortsätter äktenskap att vara förmånliga. I alla länder, från Japan till USA, finner gifta par att inkomst och välstånd växer över tiden jämfört med familjer och hushåll med enbart en vuxen. Analys av den svenska levnadsstandardnivåundersökningen från 1981 till 1991, visade hur skilda kvinnor med barn hade betydligt mindre inkomstillväxt än intakta par. Par förbättrade sin justerade medelinkomst med 24 procent, under det att ensamma mödrar ökade sin med fyra procent. All skattemanipulation kan inte kompensera för de sätt, som värde skapas och välstånd ökas inom familjer genom samarbete, arbetsfördelning, specialisering och skalekonomi. Att dela upp hushåll kommer alltid att ha negativa effekter på levnadsstandarden, även när regeringar tar ifrån äktenskap allt skattemässigt stöd. Större hushåll har högre levnadsstandard. Detta är till nytta för alla, vilket kan ses vid en internationella jämförelser. I Sydeuropa är yngre människors situation förmånlig jämförd med jämnåriga i norr. Detta eftersom de delar sina föräldrars levnadsstandard genom att förbli i sitt föräldrahem till relativt sent i livet. Äldre människor med små inkomster har också en högre materiell standard, eftersom de har högre sannolikhet till delning (av kostnader) med vuxna barn.

So länge som par slår samman sina resurser, innebär en skilsmässa eller separation nödvändigtvis en minskad ekonomisk nivå. Detta särskilt för den partner, som tillför den mindre andelen inkomst. Dessutom kommer en skilsmässa att påverka båda parternas ekonomiska förhållanden på grund av förlusten i skalfördel och i socialt kapital. Även i Sverige har ensamma föräldrar fler problem att förena arbete med familjeansvar (34 procent jämfört med 25 procent av gifta mödrar), antagligen eftersom de inte kan få någon hjälp i hemmet, trots all kommunal barnomsorg. Medan mycket görs runt vikten av föräldradedighet för att ta hand om barn där det finns par, är följden av förlusten av hjälp i hemmet för ensamma föräldrar helt ignorerad. Även om Sverige förmodas vara en modell för samarbetande föräldraskap, oavsett om föräldrar är gifta eller ej, så beklagar mer än 50 procent av ensamma mödrar, att fäder tar litet ansvar för sina barn.

Män också?

För män blir den negativa effekten på inkomsten genom förlusten av partnern utjämnad av de positiva effekterna av att inte leva med barn och ha ansvar för dem. Emellertid är inkomstillväxten för en stor minoritet av frånskilda män relativt dålig. I en storskalig studie hade hälften av de frånskilda männen en ökning i inkomst jämfört med andra män, men en fjärdedel hade en realinkomst år 1990, som var två

tredjedelar eller mindre än vad den hade varit tio år tidigare. Somliga män hade inkomstsänkning från höga nivåer, men andra arbetade mindre eller inte alls; de flesta av dessa var under 55 år gamla. Detta pekar på samma förlust eller frånvaro av arbetsetik som uppmärksammas för ensamma, skilda män på andra håll.

Överallt har manliga samboende med barn, nivåer av ekonomisk inaktivitet och mål som liknar de som gäller för ensamma och frånskilda män, och, återigen är Sverige inget undantag. Analyser baserade på data insamlade av den *Svenska kommissionen för utbildningsojämlikhet* visar, att icke gifta, tvåförälders hushåll har markant lägre yrkes- och utbildningsmål jämfört med gifta föräldrar. Detta är endast delvis på grund av att samboende par i medeltal är yngre än gifta par.

Mindre välstånd

Under 1990-talet skedde en markerad försämring i mental hälsa för alla åldersgrupper under pensionsåldern. Detta med nästan dubbelt så många kvinnor som offer än män. Yngre människor, särskilt yngre kvinnor, hade den kraftigaste nedgången. Sjukfrånvaro har i allmänhet ökat för alla sjukdomar, men ökningen är mest markant för mental sjukdom. Det råder en fyrfaldig högre risk, att frånskilda män får psykiska problem jämfört med jämförbara gifta män och två och en halv gång risken för frånskilda kvinnor. För varje indikator för mental hälsa, har ensamma mödrar negativa siffror oftare än par eller gifta mödrar, och de gör fler självmordsförsök. Så många som en fjärdedel av svenska ensamma mödrar säger, att de har otillräcklighetskänslor och ofta är trötta. Detta är förvånande, med tanke på att studerade ensamma kvinnor tenderade mera åt att vara yngre mödrar jämfört med gifta.

Eftersom svensk politik stödjer föräldrar som arbetar, och arbetar heltid, påstås det att varje "extra social och ekonomisk press, som ensamma mödrar må utstå, därför att de är ensamma försörjare och familjevårdare, kan bli gömda eller osynliggjorda". I motsats till det ständiga uppreandet i England av mantrat, att ensamma föräldrars problem kommer att lösas om alla går till ett arbete, så föreslår observatörer av den svenska situationen, att ensamma mödrar skall ges chansen att arbeta mindre – vilket måste innebära mer beroende av välfärd.

Barn till ensamma föräldrar i Sverige

Eftersom det finns tillräckligt många enföräldersfamiljer för att tillåta pålitliga jämförelser av utkomster, är det relativt lätt att utföra studier av barns livschanser i enförälders och tvåföräldersfamiljer i Sverige. Sådana studier kan hjälpa till att svara på frågan, om målet med lika livschanser för barn i enförälders och tvåföräldersfamiljer har resulterat i lika utsikter. Det är med detta klarlagt, "att svenska förhållanden antyder, att om det finns någon skillnad mellan barn till ensamma mödrar och barn till par-familjer med samma sociala och ekonomiska förhållanden, är det att de förra är mera mogna och självtillräckliga".

Så svenska ensamförälderbarn har överlägsna utsikter? Utvärdering av dödlighet mellan 1991 och 1998 av en million svenska barn visade, att de med ensamma föräldrar hade en högre risk att dö än de med två föräldrar, vilket var tydligast för de mellan 13 och 17 år. Risken var mer än 50 procent högre för pojkar med ensamma föräldrar än för pojkar med två föräldrar. Pojkar med ensamma föräldrar hade en mer än fem gånger högre chans att dö av narkotika eller alkoholmissbruk, mer än tre gånger så hög risk att dö av ett fall eller förgiftning, och mer än fyra gånger så hög chans att dö av våld. Medan dödstaten för flickor med ensamma föräldrar inte avvek mycket från flickor med två föräldrar, så hade flickor med en förälder dubbelt så hög risk att begå självmord, och mer än tre gånger så hög risk att dö av narkotika eller alkoholmissbruk, än flickor med två föräldrar. Vidare, i motsats till myter som sprids av barnskyddande lobbyister i England, så har Sverige inte Europas lägsta dödstat av barnmisshandel som ett resultat av att vara det första landet i världen med agaförbud. Siffror från Unicef visar, att död genom barnmisshandel under en femårsperiod under 1990-talet var på en nivå av 0,5 eller 0,6 barn per 100 000 under 15 år i Sverige, jämfört med 0,4 eller 0,9 i England, beroende på om osäkra fall inkluderades. Länder med lägst barnmisshandeldöd är huvudsakligen katolska och traditionella, som Grekland, Italien, Spanien och Irland, som har haft låga tal för både ensamföräldrar och statlig styrning av familjer. Åga har inte kriminaliserats i något av dessa länder. Sverige hade en ökning om 489 procent i fysisk

barnmisshandelfall, klassade som kriminella övergrepp, mellan 1981 och 1994, och en femfaldig ökning i barn-mot-barn övergrepp mellan 1984 and 1994.

Likaväl som ökad dödlighet, hade barn till ensamma föräldrar också en mer än dubbelt så hög risk för psykiatrisk störning, självmordsförsök och skador, och mer än tre gånger så hög risk att hamna i beroende. På samma sätt som de hade en högre dödsrisk än flickor, hade pojkar med ensamma föräldrar också en högre risk än flickor för psykiatriska sjukdomar och narkotikabesläktade problem.

Enligt den svenska kommittén för utbildningsjämlighet (som studerade 120 000 studenter mellan 1988 och 1992) visade barn, som hade gått igenom familjeupplösning lägre utbildningsresultat vid 16 års ålder än de från stabila tvåföräldersfamiljer. Barn till ensamma föräldrar visade bättre resultat än de som levde med två ogifta föräldrar, och barn till änkor/änkemän bättre än barn till skilda föräldrar.

Långtidseffekter

Det finns indikationer i Sverige, att individer som har utstått familjeuppbrytning, svårigheter, och motsättningar under barndomen har sämre utsikter i termer av sjukdom och död. ---

Jämställdhet för kvinnor?

Sveriges nativitetsuppmuntrande politik har alltid förts fram i en "jämställdhets"-infattning. Därför är det passande, att utvärdera denna politiks framgångar genom dess betydelse för kvinnors position i samhälle och som arbetskraft.

Allteftersom andelen arbetande kvinnor med barn i skolåldern växte, var uppskattningsvis 85 procent av mödrar till barn under sju års ålder på arbetsmarknaden under 1984. Sverige hade blivit västvärldens ledare på kvinnors arbete utanför hemmet. Eller hade det inte? Vad Sverige hade, var en hög procent av kvinnor som arbetade deltid eller endast nominellt på arbetsmarknaden. Under 1981, arbetade 46 procent av kvinnliga anställda deltid, under det att tidigare var det huvudsakligen äldre kvinnor, som arbetade deltid, så var det mesta av ökningen under jämställdhetsprogrammet bland kvinnor mellan 25 och 35 år. Medeltalet arbetade timmar för alla kvinnor har faktiskt sjunkit. Detta berodde på att mödrar tog upp deltidsarbete efter födelsen av ett barn i stället för att ge upp sitt arbete som de hade tidigare, och sedan kvarstå i deltidsarbete, när ett andra barn föddes.

Deras arbete var ofta dåligt och oregelbundet. Ökningen över tid i svenska kvinnors mer välbetalda arbeten och anställning med högre status, berodde huvudsakligen på frånvaron av beroende barn, antingen alltigenom eller vid båda ändar av yrkeslivet. Det är en missuppfattning, att föreställa sig, att barnavård, eller överföringen av hushållsgöromål till marknaden eller den offentliga sektorn, någonsin skulle kunna ställa mödrar på jämförbar fot med barnlösa kvinnor eller män.

Tills det, att föräldraledighet tillät kvinnor att stanna hemma under längre perioder, var en annan oavsiktlig effekt, ökningen i antalet kvinnor, som avstod från föräldraskap helt och hållet. Som i de gamla sovjetiska samhällena, drog nödvändigheten att ha två inkomstagare ner familjestorleken. Hälften av svenska familjer hade ett barn. Medelkvinnan hade bara 1,63 barn år 1983 och omkring 25 procent av graviditeterna blev aborterade. Ändå var en familj om två favoriserad av en majoritet av kvinnor i alla åldrar, med ett barn föredraget av endast tio procent, under det att 25 procent önskade tre eller flera barn. Det verkar som om kvinnor gjorde den bästa kompromissen de kunde mellan en minimiandel betalt yrkesarbete, som kunde förenas med att upprätthålla en rimlig levnadsstandard, och antalet barn de kunde ta hand om medan de klarade ett jobb och skötte ett hem. Detta inskränkte såväl på en moders arbetsmöjligheter som på hennes önskvärda familjestorlek.

Sverige har en mera könsuppdelad arbetskraft än USA, England och Tyskland. Ja, landet är mer könsuppdelat än asiatiska länder som Kina, Hong Kong och Indien. Endast det islamiska Mellanöstern och Afrika, och vissa utvecklingsländer, har liknande eller högre nivåer av yrkessegregering. Utvidgningen av välfärdsjobb har resulterat i, att kvinnor blir ökande koncentrerade inom kontors- och

välferdssektorjobb. År 1985, innehade kvinnor 87 procent av det totala antalet hälsa/utbildning/välferdsjobb. Kvinnor i Sverige har inte varit anställda som ersättare för manliga arbetare i industri och handel, men har varit de som dragit nytta av välfärdsserviceexpansionen från 1960-talet. Ute var obetalt hushållsarbete och inne blev staten som försörjare och arbetsgivare. Lagar för könsjämsställdhet, positiv diskriminering och tryck från fackföreningar kan ha förbättrat kvinnors löner jämfört med mäns, men detta har haft liten effekt på vertikal och horisontell segregering. De höga sociala kostnader, frånvaro och avbrott i produktionen som kan kopplas till kvinnors arbete, förmådde privata arbetsgivare att föredra män. Svenska erfarenheter demonstrerar hur ”politik som föser alla kvinnor in i yrkesarbete, oavsett vad de själva vill, är inte förenlig med könsjämsställdhet i arbetskraften”. Socialforskare börjar långsamt medge, att svensk nativitetsökande ”jämsställdhets”-politik med nödvändighet skapar höga nivåer av könssegregering på arbetsmarkanden och en stor löneskillnad. Också svenska socialforskare börjar erkänna, att familjevänlig social politik inte är förenlig med politik för att uppnå könsjämsställdhet på arbetsmarknaden, och att Sverige har ett större hinderproblem än USA, där familjevänlig politik nästan inte existerar.

Avskaffandet av familjen som ekonomisk enhet har inneburit, att den utökade offentliga sektorn har tagit över många av de uppgifter som tidigare utfördes obetalt av kvinnor i hemmet, såsom vård av barn och äldre. Eftersom detta öppnade för ”inkomstbringande” anställning för fler kvinnor, så orsakade samma utvidgning av den offentliga sektorn också en ökning i behovet av arbetskraft. Inte minst har expansionen i offentlig barnomsorg skapat arbeten för ett stort antal (främst kvinnliga) barnvårdare och förskolelärare. En kontinuerlig full sysselsättning, särskilt för kvinnor, har i Skandinavien måst bero av arbeten i offentliga sektorn, under det att anställningar i tillverkningsindustrin minskar. Till mitten av 1980-talet, när dess expansion stannade upp, stod denna sektor för ungefär 80 procent av jobbtillväxten i Danmark och Sverige. När det råder små skillnader mellan män och kvinnor i samma yrke eller industri, efter det att hänsyn tagit till utbildning, erfarenhet etc. så tjänar män fortfarande mer än kvinnor under 1990-talet. Viktigast, män tjänade fortfarande två tredjedelar till tre fjärdedelar av familjens inkomst. Den huvudsakliga löneskillnaden i Sverige (och i alla nordiska länder) beror i stort på samma saker som i andra samhällen. ---.

Catherine Hakim fördömer som ”praktiskt omöjlig” idén att ”jämsställdhets- och familjevänlig politik kan eliminera konflikten mellan två så olika, tidskrävande och fordrande aktiviteter som familj och karriär, så att människor, som tar tid för familjearbete inte blir ”förfördelade” i sina karriärer jämfört med de som inte tar ut tid för att ägna åt familjen.

För de flesta kvinnor, är deras arbeten inte så centrala för dem som de är för män, och de har inte ett ensidigt liv. Å andra sidan är det inte attraktivt för de flesta män att bli ekonomiskt beroende med fokus på familjearbete.

De flesta kvinnor är sekundära familjeförsörjare, vars behov och intressen skiljer sig från de primära familjeförsörjarnas.

Om könsdifferentiering på arbetsmarknaden envisas att vara kvar i Sverige efter landets många år av hängivelse åt jämsställdhetspolitik, hur stor är då chansen till lika utkomster på andra håll?

Arbetskraften - en Potemkin-kuliss

Mycket av svensk yrkesanställning har varit pappersanställning, med mycket hög frånvaro. Omfattningen av betald ledighet för sjukdom, semester, föräldratid etc. innebär att kvinnor tar två till tre gånger så mycket betald ledighet som män. Sådan ”betald frånvaro” innebär, att varje dag 20 procent av kvinnliga arbetare är frånvarande från jobbet på någon sorts betald ledighet, eller 30 procent i den offentliga sektorn. För mödrar med barn under tre år proportionen 48 procent, fyra gånger högre än det nationella medeltalet för all arbetare år 1990. En ”mycket stor andel av vad som normalt betraktas som arbetstid är i realiteten ”välfärdstid”. Sjuknivåerna bland både män och kvinnor är långt högre än i andra länder, vilket speglar den generösa sjukersättningen. År 1990 gjordes arbetsgivare ansvariga för de första två sjukveckorna. Detta för att få ner missbruket av systemet.

Inte för att detta var arbetsgivarnas fel. Faktiskt beslöt Volvos Göteborgsfabrik under våren 1980 att lösa problemet med hög arbetskraftskostnad, frånvaro och ”arbetar-melankoli”, inte genom att förändra arbetena som Volvo gjorde under 1970-talet utan snarare genom att bli Europas ledande i att införa industrirobotar.

Det gjorde inte mycket nytta. År 2005 var sjuknivån igen dubblerad jämfört med sent 1990-tal. En normal arbetsdag är nästan en femtedel av Sveriges potentiella arbetskraft antingen sjuk eller borta med någon form av ersättning på grund av oförmåga. En ökande frånvaro orsakade stränga uppmaningar från internationella organ som OECD och International Monetary Fund att göra någonting för att förbättra arbetsmarknaden genom att inskränka förmåner vid arbetsoförmåga, föräldraledighet och betalningar för studier och sabbatsår, lika väl som att förbättra villkoren för små företag som hade att kämpa mot skattenivåer dubbelt så höga som medeltalet i Europa.

Super kids?

Höga nivåer av sjukfrånvaro kan också vara en följd av daghemmen. I tidigare Östtyskland och andra socialistländer, hade barn högre sjukdomsgrad beroende på smitta i de statliga daghemmen. Mödrar måste ta ledigt från arbetet för att ta hand om barnen i hemmet, eller för att de själva har smittats av barnen. Det beräknades att i Ungern, var mödrar med små barn under nära 50 procent av sin årliga arbetstid hemma på föräldraledighet eller sjukledighet (30-40 procent bara för vård av sjukt barn). Kostnaden för mödrars vård av sjukt barn visade sig vara en tredjedel av kostnaden för att producera ”socialiserad” barnavård.

Under 1980-talet i Sverige, övergav man i praktiken daghemsvård för barn under 18 månader och drog påtagligt ner den för barn under tre år (med några kommuner som inte erbjuder daghemsplatser för barnen i denna åldersgrupp). Detta på grund av de oerhörda kostnaderna för att se efter bebisar som sig bör och rapporter om negativa resultat. Att betala mödrar för att vårda sina barn hemma under ”ledighet” upprätthåller också föreställningen, att dessa kvinnor är kontinuerligt sysselsatta. I några redogörelser är bebisar till mödrar på föräldraledighet inkluderade i offentlig vårdstatistik.

Det är inte särskilt uppskattat bland dem som hyllar svensk barnomsorg, att det finns få platser lediga för mycket små barn. I allmänhet har standarden varit hög i svensk barnomsorg, jämfört med situationen i USA och England. Barnsköterskor har två års specialutbildning och förskollärare två och ett halvt års utbildning efter gymnasiet. Vanligtvis har det varit 12 barn i den yngre åldersgruppen (upp till två och ett halvt år) och 15-16 i den äldre gruppen av tre till sjuåringar och med fyra anställda. Där problem har antytts, har en taktisk reträtt inletts. Eftersom Sverige i allmänhet erbjuder strikt kontrollerad vårdnad av likartad kvalitet, kan detta ha minskat påverkan på barnets utveckling så, att det generellt har mycket liten eller ingen påverkan utöver den av barnets sociala klass och familjebakgrund. Vidare har Sverige inte producerat super-barn som ett resultat av daghemmen. Som på andra håll, finns det antydningar att det är bara barn till lågutbildade föräldrar som visar någon fördel av daghemsvård och att barn till högre utbildade föräldrar blir duktigare, när de stannar hemma de tidiga åren.

Den stora ökningen i födelsetal under sena 1980-talet användes för att åskådliggöra fördelarna av att få in mödrar som arbetskraft, när det i stället mer är en fråga om deras möjligheter att komma ifrån denna och i stället se efter barnen i hemmet. Detta mönster är likartat: födslar ökar, när mäns inkomster eller kvinnors ointjänade inkomster ökar. Minskningen i moderns möjliga kostnader från betald ledighet ökar värdet av hennes tid hemma. Detta i stället för att verka ”slösaktig” och ökar också statusen av att ha barn. Med rollkonflikter reducerade till hanterbara nivåer, ökar födslonivån.

Att reducera heltidsarbete till deltidsarbete, eller sex timmar om dagen för föräldrar, hjälper också till att visa upp rekordsiffror för anställda som arbetar heltid, även om det handlar om en spökarbetskraft. Svenska rapporter om landets triumferande system påminner om sovjetisk propaganda med de låga födelsetalen från 1960- och 1970-talen relaterad till det sätt, på vilket kvinnor kände sig som ”pionjärer på arbetsmarknaden”.

”Kollektivhusen” eller de hemliknande daghemmen, var ett absolut misslyckande – bortsett från ett fåtal radikaler, så ville folk helt enkelt inte bo i dem. Försökta från 1930-talet och framåt, stupade de på höga kostnader och liten efterfrågan, och de sista slogs igen under 1970-talet.

Slutet på könen?

Sätter kvinnor sina jobb först, som politikerna avsett? Nej inte riktigt. Svenska kvinnor anser i allmänhet, att en brist i balansen mellan arbete och familj är skadlig för familjen, inte för jobbet. Att tjäna pengar uppges vara det främsta skälet att arbeta, uppger 70 procent av kvinnorna. Majoriteten föräldrar använder inte föräldraledigheten till att finansiera deltidsarbete, utan för att ta ett heltidsavbrott. Giftna kvinnor med förskolebarn tenderar att ha högre andel kort deltidsarbete, men lång deltid (20-24 timmar per vecka) är vanligare bland giftna än ensamma mödrar. Detta är ofta den minimitid som daghem tar emot barn.

Hushållsarbetet är starkt könsuppdelat. Kvinnor fortsätter att göra större delen av obetalt hushållsarbete. Detta beklagas av statens funktionärer, trots, att när både betalt och obetalt arbete beaktas, män och kvinnor arbetar ungefär samma antal timmar (vilket också är fallet i England).

Trots de vitt spridda ansträngningarna att studera och förändra mäns könsroller, och sätten på vilka förändringar i familjelagstiftningen tydligt utformas för att tvinga par att dela på intjänning, hushållsarbete och barnavård, så är mäns uttag av föräldraledighet minimal – om den inte är påtvingad. Att dela ledighet är olämpligt, eftersom båda parter måste lämna som arbetskraft och sedan komma tillbaka. Studier på nyblivna föräldrar visade, att de flesta svenska mödrar inte vill dela vården av bebisar med fadern. Att ta ledigt uppfattas ofta av arbetsgivare och kollegor som ett tecken på liten hängivenhet till arbetet. Par känner sig mera säkra med att utveckla ett huvudyrke (även om det ensamt inte ger tillräckligt för att leva på), än att ha två otillräckliga jobb. Ju högre faderns inkomster, desto mindre ledighet tar han, under det att män med kvinnor som tjänar mer, både absolut och relativt, troligtvis inte tar ledighet. Undersökningar för att finna vilka faktorer, som hade den starkaste inverkan för det som man föredrog, avslöjar den helt övervägande betydelsen av attityder. Tre fjärdedelar av fäder och två tredjedelar av mödrar ansåg fortfarande under 1980-talet, att män skulle vara de huvudsakliga intjänarna, och till nästan lika andel anser de, att framgång i yrket är mera viktigt för män.

Detta trots kontinuerlig utsättning för ”okonventionella” roll-modeller, utbildningsansträngningar för att ”rekonstruera könsroller”, lämpligheter och preferenser, och avskaffandet av alla antydningar om konventionellt manliga eller kvinnliga hänsyn. Som i Kina, har moraliska påtryckningar varit det främsta redskapet för social ingenjörskonst i Sverige. Emellertid har ändringar i skattelagstiftningen betraktats som den reform, vilken betydde mest för att ”uppmuntra jämställdhet mellan könen” genom att ändra uppträdande, inte attityder. Kvinnor gick till arbetet därför att de måste, var tvingade, och skulle inte ha gjort det om de hade haft något val. Den rörande politiska tron på möjligheten att göra om folk har haft en fantastisk uthållighet. En kommentator berättar för oss:

...föreställ er, att om en lika delning av föräldraledighet skulle skrivas in i föräldraförsäkringen som ett krav för att man skulle få den, skulle detta kunna leda till ett samhälle med män vars energi var delad mellan deras arbeten och deras barn. Och av kvinnor som identifierade sig med sitt arbete utanför hemmet i stället för att hålla sina män i form och att förbereda sina barn till att bli arbetskraft

En åsikt anklagar den lyckliga inkorporeringen av social feminism med den djupa politiska frånan för att hålla tillbaka utvecklingen av en mera kritisk (läs Marxistisk) och radikal (läs lesbisk-separatistisk) feministisk rörelse. Ty politiken var aldrig tillräckligt radikal, komplett androgyn, med alla barn i daghem och kvinnor i samma antal som män i alla yrken, vid alla tidpunkter i livet, och har inte uppnåtts. Detta har inte att göra med att kvinnor kanske inte önskar den, utan för att de slukades av jämställdhet under termer av ett manligt värdesystem. Eftersom allting gjordes för att säkerställa lika utkomst i livet, blev kvinnor förtryckta. Den Skandinaviska staten är bara en ”skyddsstat” för kvinnor. Kvinnor fortsätter att vara en sekundär kapacitet, eftersom män kraftigt har konsoliderat sin makt genom att ta alla seniora positioner i den offentliga sektorn lika väl som att dominera den privata sektorn.

Ojämligheter

Inkomstskillnaderna mellan generationerna är stora, och har kraftigt ökat under de senaste 20 åren. Ökningen i fattigdom under 1990-talet påverkade familjer med barn, särskilt de med ensamma föräldrar, de med många barn, och familjer med små barn. Par utan barn, särskilt litet äldre, berördes inte. Levnadsvillkoren och inkomster för 20-29 åringar har i allmänhet gått ner. Bland män och kvinnor mellan

20 och 29, har fattigdomen ökat skarpt under 1990-talet, men fortsatt att vara låg för personer över 45 år. Detta är relaterat till längre utbildning, ökande ungdomsarbetslöshet, och inkomster som kommer allt senare i livet och är mera osäkra. Pensionärer har erfarit den mest förmånliga utvecklingen i inkomster och har inte berörts av den ekonomiska krisen under 1990-talet, utan fått en ökning om 10-13 procent i sina disponible inkomster, men ensamma föräldrar fick ett fall på sex procent, och par med barn ett fall på fyra procent.

Från mitten av 1980-talet, ökade generationsskillnaderna mellan yngre vuxna och äldre till att bli lika stora som motsvarande klass-skillnader. Generationsskillnaderna är större i de Nordiska länderna än i EU på det hela taget. Som annorstädes, har arbetslösheten sedan 1970-talet huvudsakligen varit ett ungdomsproblem. I Sydeuropa är det vanligt att bli kvar i föräldrahemmet ännu vid 30 och mer, och därvid uppkommer de ekonomiska skalfördelar, som ett större hushåll erbjuder. Räknat som procent på deras föräldrars materiella standard, är situationen för unga svenskar mindre förmånlig än för deras jämnåriga i Sydeuropeiska länder. Trots senare inträde på arbetsmarknaden, fördröjs utflyttningen från föräldrahemmet endast marginellt.

4. Varför framhålls Sverige som modell?

Under 1982, verkade det som om Sverige ”rörde sig snabbare än de flesta andra industrialiserade länder mot ett samhälle av samboende individer, tillfälliga familjer och ensamma individer med och utan barn”. Också nu, när vi kan se hur detta Utopia av statlig styrning och välvilja i sig själv börjar spricka, ser fortfarande många Europeiska länder på Sverige som en modell för social och familjepolitik, trots det splittrade samhälle detta skapar.

De som lyfter fram Sverige som en modell för familjepolitiken i England, försummar att inse att dess centraliserade beslutssystem kan vara alltför stelbent och tungrott för att kunna möta de ändrande, komplexa och olika förhållandena i moderna ekonomier, i vilka det finns långt mera globalt, obegränsat (eller icke begränsbart) informationsutbyte. Det finns också en europeisk trend, bort från finansiering av daghem och mot kontantstöd till föräldrar med småbarn att använda för deras egen eller för alternativ barnavård och som inte är knuten till något särskilt yrkesmönster och –krav, såsom i Finland och Norge. Ett Österrikiskt intresse för sådana program var orsaken till forskningen vid Österrikiska Institutet för Familjestudier, vilka påvisade, att endast omkring en procent av kvinnorna ville att männen skulle vara hemma och se efter barnen. Inte många fler ville dela föräldradighet med män, eller återvända till arbetet kort efter födseln (typiskt var det bara barnlösa människor som höll med i någon omfattning). De vanligaste uppfattningarna, som annorstädes, var för kvinnor att stanna hemma tills det att barnen nådde skolåldern, eller under åtminstone två år. Det finns en logik, som är omöjlig att bortvisa i allt detta. Sjunkande födelsetal och kostnaden och impopulariteten hos offentlig barnomsorg i de tidigare sovjetiserade östblocksländerna, satte också igång en rörelse mot familjestöd och skattelättnader hellre än mot daghem.

Den svenska modellen verkar vara något trött för att imiteras.

5 Fotnoter

Från originalets kapitel "Sweden: Socialist Engineering in Family Policy".

Referensnumren i texten är inte med i denna förkortade översättning.

1. Haem, B. and Haem, J.M., 'The Disruption of Marital and Nonmarital Unions in Contemporary Sweden' , in Trussell, J ., Hankinson, R. and Tilton, J. (eds), 'Demographic Applications of Event History Analysis', Oxford: Clarendon Press, 1992; and Haem, J.M., 'The Impact of the First Child on Family Stability', Stockholm Research Reports in Demography, 119, Demography Unit, University of Stockholm, 1997.
2. Gahler, 'Life after Divorce, Economical and psychological well-being among Swedish adults and children following family dissolution', 1998.
3. Kiernan, K., 'Cohabitation in Western Europe' , Population Trends, 96.
4. 'Population Statistics' , European Commission, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004.
5. Kiernan, K., 'European perspectives on non-marital childbearing CASE London School of Economics' , Paper for Conference on Non-marital Childbearing, Madison, Wisconsin, 29-30 April 1999.
6. Kiernan, 'European Perspectives on Non-marital childbearing CASE London School of Economics', 1999 .
7. Nyman, H., ' An economic analysis of lone motherhood in Sweden' (thesis), Goteborg: Department of Economics, Goteborg University, 1998.
8. Kiernan, 'European perspectives on non-marital childbearing', CASE London School of Economics', 1999.
9. Carlson, A., The Swedish Experiment in Family Politics, New Brunswick, New Jersey: Transaction Pub., 1990, p. xi.
10. Hakim, C., Work-Lifestyle Choices in the 21st Century, Oxford University Press, 2000, p. 237.
11. Hakim, Work-Lifestyle Choices in the 21st Century, 2000, pp. 237-38.
12. Rojas, M., *Beyond the Welfare State*, the author and AB Timbro, 2001, p. 31.
13. Lewis, H., *Sweden's Right to be Human*, Allison and Busby Ltd, 1982, p. 3.
14. Hom Ombudsmannen mot Diskriminering Pa Grund av Sexuell Lagning Rapport 2004 Stockholm p.12.
15. See Rajas, *Beyond the Welfare State*, 2001.
16. Rojas, *Beyond the Welfare State*, 2001, p. 31.
17. Carlson, *The Swedish Experiment in Family Politics*, 1990.
18. Quensel, C-E., 'Population Movements in Sweden in Recent Years', *Population Studies*, vol. 1, June 1947, pp. 29-43.
19. Myrdal, A. & G., *Kris I Befolkningsfragan (Crisis in the Population Question)*, Stockholm: Bonniers popular edition, 1936; also *Nation and Family: The Swedish Experiment in Democratic Family and Population Policy*, New York: Harper and Brothers, 1941. For a full exposition of the Myrdals' lives, work and publications see Carlson, A., *The Swedish Experiment in Family Politics*, London: Transaction Publishers, 1990.
20. Carlson, *The Swedish Experiment in Family Politics*, 1990, p. 26.
21. Carlson, *The Swedish Experiment in Family Politics*, 1990, p.193.
22. Carlson, *The Swedish Experiment in Family Politics*, 1990, p. xii.
23. Lewis, *Sweden's Right to be Human*, 1982, p. 135.
24. Carlson, *The Swedish Experiment in Family Politics*, 1990, p. 94. Quoting Gunnar and Alva Myrdal *Kris i befolkningsfragan* p. 299.
25. Lewis, *Sweden's Right to be Human*, 1982, pp. 142-43.
26. Carlson, *The Swedish Experiment in Family Politics*, 1990.
27. Carlson, *The Swedish Experiment in Family Politics*, 1990, p.115.
28. Incorporated in *Towards Equality: The Alva Myrdal Report to the Social Democratic Party*, Stockholm: Prisma, 1971.
29. Carlson, *The Swedish Experiment in Family Politics*, 1990, p. 201.

30. See Ginsburg, N., 'Sweden: the Social Democratic Case', in Cochrane, A. and Clarke, J., *Comparing Welfare States: Britain in an International Context*, London: Sage, 1993.
31. Report to the Nordic Council of Ministers by an intergovernmental committee on sex roles and education, reviewed in 1972, Lewis, *Sweden's Right to be Human*, 1982, p. 104.
32. Bjornberg, U., 'Parenting in Transition: An Introduction and Summary', in Bjornberg, U. (ed.), *European Parents in the 1990s*, New Jersey: Transaction Books, 1992, p. 12.
33. Bjornberg, 'Parents' Ideals and Strategies in Sweden', in Bjornberg, *European Parents in the 1990s*, 1992, p.86.
34. Bjornberg, 'Parents' Ideals and Strategies in Sweden', 1992, p. 86.
35. Bjornberg, U. in Wintersberger, H., 'Work viewed from a childhood perspective' in *Family Observer*, European Commission Luxembourg, 1999.
36. Abramovici, G., 'Social protection: cash family benefits in Europe', Eurostat European Communities 2003.
37. Haas, L., *Equal Parenthood and Social Policy: A Study of Parental Leave in Sweden*, Albany, NY: State University of New York Press, 1992.
38. Haas, *Equal Parenthood and Social Policy: A Study of Parental Leave in Sweden*, 1992.
39. Meadows, P., *Women at Work in Britain and Sweden*, London: National Institute of Economic and Social Research, 2000.
40. Ekberg J., Eriksson R. and Friebel G., 'Sharing responsibility? Short and long-term effects of Sweden's daddy-month reform', paper presented to Department of Trade and Industry seminar, 27 May 2004.
41. Abramovici, 'Social protection: cash family benefits in Europe', Eurostat European Communities, 2003.
42. Report of the Committee on One-Parent Families (The Finer Report), Cmnd 5629, London: HMSO, 1974.
43. Rosen, S., 'Public Employment and the Welfare State in Sweden', *Journal of Economic Literature*, 34, 1996, pp. 729-40.
44. Smith, D., 'The Effects of Public Spending and Taxes on Economic Growth', Williams de Brae, 14 May 2004.
45. *Taxing Wages 2000-2001* OECD publications, Paris, 2001.
46. *Taxing Wages 2004*, OECD publications, Paris, 2004.
47. Rojas, *Beyond the Welfare State*, 2001, p. 5.
48. Carlson, A.C., 'The Family and the Welfare State', *The St Croix Review*, vol. XXVIII, No.4, 1995, pp. 21-30.
49. Smith, 'The Effects of Public Spending and Taxes on Economic Growth', Williams de Brae 14 May 2004.
50. Adema, W. et al, *Family Policy and the Restructuring of the Welfare State*, Social Policy Division OECD Baruch College, City University of New York, undated.
51. Vogel, J., 'Economic Problems: Living Conditions and Inequality, 1975-1995' (in Swedish with an English summary), in *Levnadsforhal/anden*, rapport no.91: Statistics Sweden, 1997.
52. See Joshi, H., *The Cash Opportunity Cost of Childbearing in Britain*, CEPR Discussion Paper, No.157, 1987; Joshi, H., 'Sex and Motherhood as Handicaps in the Labour Market', in McClean, M. and Groves, D. (eds), *Women's Issues in Social Policy*, London: Routledge, 1991; Davies, H. and Joshi, H., 'Sex, sharing and the distribution of income', Birkbeck Discussion paper, 1992; Ward, C., Joshi, H. and Dales, A., 'Income dependency within couples', National Child Development Study, Working Paper, No.36,1993.
53. Burstrom, B. et al., 'Lone mothers in Sweden: trends in health and socio-economic circumstances 1979-1995', *Journal of Epidemiology and Community Health*, 53, 1999, pp. 150-56.
54. Vogel, 'Economic Problems, Living Conditions and Inequality, 1975-1995', in: *Levnadsforhal/anden*, 1997.
55. Oxley, H. et al., 'Income Inequalities and Poverty Among Children and Households with Children in Selected OECD Countries: Trends and Determinants', in Vleminckx, K. and Smeeding, T.M. (eds), *Child Well-being, Child Poverty and Child Policy in Modern Nations*, Bristol: The Polity Press, 2000.
56. Bjornberg and Gardberg, 'Issues Concerning the Family in Sweden in 1996', 1998.
57. Bjornberg, U., 'Sweden: Supported Workers who Mother', in Duncan, S. and Edwards, R., *Single Mothers in an International Context: Mothers or Workers?*, London: UCL Press, 1997.
58. Weitoft, G.R, Haglund, B. and Rosen, M., 'Mortality among lone mothers in Sweden: a population study', *Lancet*, vol. 355, 8 April 2000, pp. 1215-219.

59. Nyman, H., 'An Economic Analysis of Lone Motherhood in Sweden', (thesis) Goteborg: Department of Economics, Goteborg University, 1998.
60. Bjornberg, 'Sweden: Supported Workers who Mother', in Duncan and Edwards, *Single Mothers in an International Context: Mothers or Workers?* 1997, p. 263.
61. Bjornberg, 'Sweden: Supported Workers who Mother', 1997.
62. Sweden's Action Plan against Poverty and Social Exclusion Stockholm: Government Offices of Sweden, 2003.
63. Gahler, M., 'Life after Divorce: Economical and psychological well being among Swedish adults and children following family dissolution', Dissertation series 32 (thesis), Stockholm: Swedish Institute for Social Research, 1998.
64. Gahler, 'Life after divorce; Economical and psychological well being among Swedish adults and Children following family dissolution', 1998.
65. Ginsburg, N., 'Sweden: The Social Democratic Case', in Cochrane, A. and Clarke, J., *Comparing Welfare States: Britain in an International Context*, London: Sage, 1993.
66. Bjornberg, 'Sweden: Supported Workers who Mother', 1997, p. 249.
67. Sweden's Action Plan against Poverty and Social Exclusion, Stockholm: Government Offices of Sweden, 2003.
68. Gahler, 'Life after Divorce: Economical and psychological well being among Swedish adults and Children following family dissolution', 1998.
69. Svedin, C.G. and Wadsby, M., 'The Presence of PsyChiatric Consultations in Relation to Divorce', *Acta Psychiatrica scandinavica* 98 (5) pp. 414-22.
70. Burstrom, B. et al., 'Lone Mothers in Sweden: Trends in Health and Socio-economic Circumstances, 1979-1995', *J Epidemiol Community Health*, 53, 1999, pp. 150-56.
71. Bjornberg, 'Sweden: Supported Workers who Mother', 1997, p. 249.
72. Gahler, 'Life after Divorce: Economical and psychological well being among Swedish adults and children following family dissolution', 1998.
73. Hope, S., Power, C. and Rodgers, B., 'Does Financial Hardship Account for Elevated Psychological Distress in Lone Mothers?' *Social Science and Medicine*, 49, 1999, pp. 1637-649.
74. Gahler, 'Life after Divorce: Economical and psychological well being among Swedish adults and children following family dissolution', 1998.
75. Whitehead, M. et al., 'Social Policies and the Pathways to Inequalities in Health: A Comparative Analysis of Lone Mothers in Britain and Sweden', *Social Science and Medicine*, 50, 2000, pp. 255-70.
76. Burstrom et al., 'Lone Mothers in Sweden: Trends in Health and Socio-economic Circumstances, 1979-1995', 1999.
77. Vogel, J., 'Economic Problems. Living Conditions and fu equality, 1975-1995' (in Swedish with an English summary), in: *Levnadsforhallanden, rapport no.91*, Statistics Sweden, 1997.
78. Rosengren, A., Wedel, H. and Wilhersen, L., 'Marital Status and Mortality in Middle-aged Swedish Men', *American Journal of Epidemiology*, 129, pp. 54-64.
79. Weitoft, G.R, Haglund, B. and Rosen, M., 'Mortality Among Lone Mothers in Sweden: A Population Study', *Lancet*, Vol. 355, 8 April 2000, pp. 1215-219.
80. Sweden's Action Plan against Poverty and Social Exclusion, Stockholm: Government Offices of Sweden, 2003.
81. Whitehead *et al.*, 'Social Policies and the Pathways to fu equalities in Health: A Comparative Analysis of Lone Mothers in Britain and Sweden', 2000, p. 266.
82. Duncan, S. and Edwards, R., *Lone Mothers, Paid Work and Gendered Moral Rationalities*, Basingstoke: Macmillan Press Ltd, 1999, p. 34.
83. Ringback Weitoft, G., 'Mortality, Severe Morbidity, and injury in Children Living with Single Parents in Sweden: A Population Based Study', *Lancet*, Vol. 361, No.9354, 25 January 2003.
84. Unicef, A League Table of Child Maltreatment Deaths in Rich Nations, Innocenti Report Card, Issue no.5, 2003.
85. 'A Reasonable Approach to Discipline: Issues to be considered in the Context of the Debate on Parental Smacking', Twickenham: Family Education Trust, October 2004.

86. Larzelere, R.E., *Sweden's Smacking Ban: More Harm than Good*, Christian Institute and Families First, 2004.
87. Ringback Weitoft, 'Mortality, Severe Morbidity, and injury in Children Living with Single Parents in Sweden: A Population Based Study', 2003.
88. Jonsson, J.O. and Gahler, M., 'Family Dissolution, Family Reconstruction, and Children's Educational Careers: Recent Evidence from Sweden', *Demography*, Vol. 34, No.2, 1997, pp. 277-93.
89. Gahler, M., 'Parental Divorce in Childhood and Demographic Transitions in Early Adulthood: Evidence for Sweden', MIMEO Stockholm: Swedish Institute for Social Research, 1997.
90. Kiernan, K., 'Cohabitation in Western Europe', *Population Trends* 96.
91. Stattin, H. and Magnusson, C., 'Behavioural and interpersonal antecedents behind the age of leaving home and the future consequences for parent-child relations', 1994 paper presented at the biannual meetings of the Society for Research on Adolescence, San Diego. See Steinberg, L., *Adolescence*, New York: McGraw Hill Inc., 1996.
92. Aquilino, W.S., 'Family Structure and Home Leaving: A Further Specification of the Relationship', *Journal of Marriage and the Family*, No.53, 1991, pp. 999-1010.
93. Dunn, J. and Deater-Deckard, K., *Children's Views of their Changing Families*, York: Joseph Rowntree Foundation, 2001.
94. Ferri, E., *Step Children*, Windsor: NFER-Nelson, 1984. Also see Hobcraft, J., 'Intergenerational and Life-Course Transmission of Social Exclusion: Influences of Childhood Poverty, Family Disruption, and Contact with the Police', CASEpaper 15, sncERD Centre for Analysis of Social Exclusion, London: London School of Economics, 1998; Kim, J.E., Hetherington, E.M. and Reiss, D., 'Associations among Family Relationships, Antisocial Peers, and Adolescents' Externalising Behaviours: Gender and Family Type Differences', *Child Development*, Vol. 70, No.5, 1999, pp. 1209-230.
95. Amato, P.R. and Booth, A., 'Consequences of Parental Divorce and Marital Unhappiness for Adult Well Being', *Social Forces*, Vol. 69, 1991, pp. 895-914.
96. Gahler, 'Life after Divorce: Economical and psychological well being among Swedish adults and children following family dissolution', 1998; and Lundberg, a., 'The Impact of Childhood Living Conditions on illness and Mortality in Adulthood', *Social Science and Medicine*, Vol. 36, 1993, pp. 1047-052.
97. Schwartz, J.E. et al., 'Sociodemographic and Psychosocial Factors in Childhood as Predictors of Adult Mortality', *American Journal of Public Health*, Vol. 85, 1995, pp. 1237-245.
98. Tucker, J.S. et al., 'Parental Divorce: Effects on Individual Behaviour and Longevity', *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 1997, pp.381-91.
99. Singh, G.K. and Yu, S.M., 'US Childhood Mortality, 1950 through 1993: Trends and Socioeconomic Differentials', *American Journal of Public Health*, Vol. 85, No.4, 1995, pp. 505-12.
100. Nyman, H., 'An economic analysis of lone motherhood in Sweden' (thesis), Goteborg: Department of Economics, Goteborg University, 1998.
101. Popenoe, D., 'Beyond the Nuclear Family: A Statistical Portrait of the Changing Family in Sweden', *Journal of Marriage and the Family*, 49, 1987, pp.173-183.
102. Melkas, H. and Anker, R., 'Occupational segregation by sex in Nordic countries: An empirical investigation', *International Labour Review*, 136, 1997, pp. 341-360.
103. Hakim, C., *Work-Lifestyle Choices in the 21st Century*, Oxford University Press, 2000, p. 241.
104. Hakim, C., *Key Issues in Women's Work*, Glasshouse, 2004, pp.171,183.
107. Hakim, *Key Issues in Women's Work*, 2004, p. 178; see also Albrecht, J., Bjorklund, A. and Vroman, S., 'Is there a glass ceiling in Sweden?', *Journal of Labor Economics*, 21, 2003, pp. 145-77.
106. Hakim, *Work-Lifestyle Choices in the 21st Century*, 2000, pp. 116, 240; Hakim, *Key Issues in Women's Work*, 2004, pp.171-73, 178-82.
107. Hakim, *Work-Lifestyle Choices in the 21st Century*, 2000, p. 5.
108. Esping-Andersen, G., *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Cambridge: Polity Press 1990, p. 156.
109. Lewis, *Sweden's Right to be Human*, 982, p. 78.
110. Bergstrom, R., 'Labour Reform Needed to Sustain Costly Swedish Welfare System', *Financial Times*, 10 June 2005.
111. Einhom, B., *Cinderella Goes to Market: Citizenship, Gender and Women's Movements in East Central Europe*, London: Verso, 1993.

112. Lamb, M.E., et al., 'Determinants of Social Competence in Swedish Pre-schoolers', *Developmental Psychology*, Vol. 24, No.1, 1988, pp.58-70; also see Cochran, M., , A Comparison of Group Daycare and Family Childrearing Patterns in Sweden' , *Child Development*, Vol. 48,1977, pp.702-07.
113. Haas, L., 'Equal Parenthood and Social Policy: Lessons from a Study of Parental Leave in Sweden', in Hyde, J.S. and Essex, M.J. (eds), *Parental Leave and Child Care*, Temple University Press,1991.
114. Hoem, J.M., 'Social Policy and Recent Fertility Change in Sweden', *Population and Development Review*, December 1990.
115. Bjomberg, 'Sweden: Supported Workers who Mother' ,1997.
116. Haas, L., *Equal Parenthood and Social Policy: A Study of Parental Leave in Sweden*, Albany, NY: State University of New York Press,1992.
117. Haas, 'Equal Parenthood and Social Policy: Lessons from a Study of Parental Leave in Sweden', 1991.
118. Hakim, *Key Issues in Women's Work*, 2004, p.185.
119. Lewis, *Sweden's Right to be Human*, 1982, p. 72.
120. Lewis, *Sweden's Right to be Human*, 1982, p. 77.
121. Lewis, *Sweden's Right to be Human*, 1982, pp. 147-48.
122. Vogel, 'Economic Problems, Living conditions and inequality, 1975-1995', 1997.
123. Lewis, H., *Sweden's Right to be Human*, Allison and Busby Ltd, 1982, p. 70.
124. Rojas, *Beyond the Welfare State*, 2001. Austrian Institute of Family Studies, 1998, quoted in *Family Observer*, European Communities Luxembourg 3, 2001.